

Módszertani megjegyzések a hitelintézetek összevont mérlegének alakulásáról szóló közleményhez

1. Pénzügyi befektetések biztonságát növelő alapok átsorolása a központi kormányzatba

Az Eurostat döntésének megfelelően, egyeztetve a Központi Statisztikai Hivatallal, a pénzügyi befektetések biztonságát növelő alapok és a tulajdonukban levő vállalatok a monetáris statisztikákban 2017. július végétől kezdődően átsorolásra kerültek a pénzügyi vállalatok és a nem pénzügyi vállalatok szektorából a központi kormányzat szektorába. A következő intézményi egységek szektora változott: Országos Betétbiztosítási Alap, Befektetővédelmi Alap, Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja, Kárrendezési Alap, Szanálási Alap, Magyar Szanálási Vagyonkezelő Zrt., Szanálási Követeléskezelő Zrt., RESIDEAL Ingatlanforgalmazási, Befektetési és Gazdasági Tanácsadó Zrt..

2. Változások a hitelintézeti adatok tartalmában a 2017. januári adatközléstől kezdődően

A rezidens hitelintézetek számára 2017-től lehetővé vált az IFRS-ek alkalmazása az egyedi beszámolóik összeállítására, számviteli nyilvántartásaik vezetése során. Ez indokoltá tette a jegybanki statisztikákhoz használt hitelintézeti adat-gyűjtési rendszer felülvizsgálatát, a hazai és a nemzetközi számviteli standardokat alkalmazó hitelintézetek által egyaránt tölthető jelentések bevezetését. A 2017. januári vonatkozású idejű publikációktól kezdődően a hitelintézeti mérlegstatisztikák fő adatforrását a havi gyakoriságú MO1 (éves gyakoriság tekintetében M11) jelű statisztikai mérleg adatgyűjtés és az MO2-MO5 jelű részletező adatgyűjtések képezik. Ezek az új adatgyűjtések elsődlegesen statisztikai célokat szolgálnak, így a korábbi felügyeleti mérleg adatszolgáltatáshoz képest nagyobb mértékben érvényesülnek bennük a nemzetközi statisztikai szabványok előírásai, ajánlásai, ami lehetővé tette az adatközlésekben szereplő információk pontosítását is.

A korábbi adatgyűjtések hagyományos üzletági bontása (pénzügyi szolgáltatás, illetve befektetési szolgáltatás) helyett kizárólagossá vált a mérlegben az eszközök és források instrumentumfajta szerinti felosztása. Ennek eredményeként a korábban az egyéb eszközök, illetve egyéb források között kimutatott, eddig instrumentálisan nem bontott befektetési szolgáltatásokhoz kapcsolódó hitel jellegű követelések és a betét jellegű tartozások állománya a hitel, illetve a betét instrumentumokra került. Az eszköz oldali hitelállomány növekedését okozta, hogy a más pénzügyi intézménytől megvásárolt követeléseket is a saját hitelekkel azonos módon, bruttó tőkeértéken kell szerepeltetni a mérlegben az eddigi bekerülési érték helyett. Valamennyi adatszolgáltató hitelintézet (nem csak a valós értékelést választók és az IFRS átállás miatt valós értékelést végzők) valós értéken szerepelteti az új adatszolgáltatásokban a pénzügyi derivatíva ügyleteit, ami az egyéb eszközök és az egyéb források változását okozta. Az IFRS áttéréssel együtt az érintett hitelintézeteknél változott ezen felül a különféle értékpapírok és tulajdonosi részesedések értékelése, a követelések elszámolt értékvesztése és értékelési különbözete, a céltartalékok értéke, továbbá ezekkel összefüggésben a saját tőke mérlegben kimutatott összege is.

Az új, részletező adatszolgáltatások már nem a főkönyvön, hanem az analitikus nyilvántartások adatain alapulnak, így adódhatnak néhány napos eltérések az egyes instrumentumok lejáratai között. Ennek eredményeképpen az adatok korábbi forrásában, a Felügyeleti mérlegben és az új adatszolgáltatásokban szereplő, években meghatározott eredeti lejáratok némileg különbözhetnek egymástól. Az analitikus nyilvántartások alapján történő jelentés pontosabb adatokat eredményez.

A fenti módszertani változások hatása monetáris statisztikai publikáció idősoráiban 2016. decemberben az egyéb állományváltozások között jelenik meg.

2. A devizahitelek forintosításának és elszámolásának kezelése a monetáris statisztikákban

A. Nem jelzálogalapú fogyasztói devizahitelek forintosítása

„Az egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések forintra átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló” 2015. évi CXLV. törvény értelmében a hitelintézetek kötelesek a törvény által meghatározott, nem jelzálogalapú fogyasztói devizahiteleket forintra váltani (a továbbiakban: forintosítás). A forintosítás hatása először a 2015. novemberi adatokban tükröződik.

B. Jelzáloghitelek forintosítása és elszámolása

„Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló” 2014. évi LXXVII. törvény értelmében a hitelintézetek kötelesek a törvény által meghatározott, jelzálogalapú fogyasztói devizahiteleket forintra váltani (a továbbiakban: forintosítás).

„A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló” 2014. XL. törvény értelmében a hitelintézetek kötelesek a törvényben meghatározott módon elszámolni a fogyasztók felé (a továbbiakban: elszámolás).

A jelzáloghitelek forintosításának és elszámolásának hatása először a 2015. februári adatokban tükröződik.

A monetáris statisztikában mind a forintosításból, mind az elszámolásból eredő állományváltozást tranzakcióként mutatjuk be.

A forintosítással érintett devizahitelek forintértékének meghatározása a monetáris statisztikai jelentésekben:

„A hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól” szóló 250/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet 2014. decemberi módosítása lehetővé tette, hogy a kötelező forintosítással érintett devizaalapú jelzáloghiteleket, valamint az azokhoz kapcsolódó tételeket a hitelintézetek saját döntésük alapján értékelhetik a forintosítási törvényben meghatározott rögzített árfolyamon is.

Annak érdekében azonban, hogy az MNB felé teljesítendő jelentésekben minden devizahitel-állomány egységes árfolyamon kerüljön bemutatásra, a hitelintézeteknek – az eddig jelentési gyakorlattal összhangban, változatlan módszertan szerint – továbbra is a hivatalos hó végi MNB középárfolyamon kell meghatározniuk minden devizában denominált - köztük a kötelező forintra váltással érintett - hitelállomány forintértékét.

Amiatt, hogy a hitelintézeti nyilvántartásokban és az MNB felé teljesítendő jelentésekben szereplő mérlegfőösszeg ne térjen el egymástól, a hitelintézetek egy része a hivatalos hó végi MNB középárfolyam és a rögzített árfolyam közötti különbséget az értékvesztés/értékelési különbözet sorokon szerepelteti – ebben az esetben az érintett hitelek nettó állománya a mérlegben és az azt részletező kimutatásokban egyaránt a rögzített átváltási árfolyamon szerepel. Néhány hitelintézet nem ezeken a sorokon, hanem az aktív elszámolások között negatív előjellel mutatja ki a különbséget.

Összefoglalva, a hitelállományok egységes árfolyamon történő bemutatása érdekében az MNB által közzétett, a hitelintézetek mérlegtételeit tartalmazó publikációkban - összhangban az eddigi közzétételi gyakorlattal – változatlan módszertan szerint, a hivatalos hó végi MNB középárfolyamon történik a devizában denominált állományok forintértékének meghatározása.

A szezonálisan igazított hiteltranzakciók forintosítás miatti korrekciója:

Amiatt, hogy a forintosítás nem köthető semmilyen szezonális hatáshoz, a háztartások hiteltranzakcióinak szezonális igazítása során az alábbi módszertan szerint járunk el:

A számított hiteltranzakciókat korrigáljuk a forintosítás/elszámolás hatásával, majd az ily módon megtisztított idősort igazítjuk szezonálisan. A szezonális igazítást követően az idősorokat „visszakorrigáljuk” ugyanezekkel az összegekkel, vagyis a forintosítás/elszámolás hatását ún. „outlier”-ként kezeljük. Ezáltal az igazítás során figyelmen kívül hagyjuk ennek hatását, míg az egyéb szezonális hatásokkal továbbra is kiigazítjuk a tranzakciókat tartalmazó idősorokat.

3. Az MNB Növekedési Hitelprogram kezelése a monetáris statisztikákban

Az MNB 2013. június 1-jén elindította Növekedési Hitelprogramjának első szakaszát (továbbiakban: NHP I.), amelynek keretében a jegybank 2013. szeptember végéig kedvezményes kamatozású refinanszírozási hitelt nyújtott a hitelintézeteknek, amit egy felülről korlátozott kamatmarzs mellett továbbhiteleztek a KKV-knak. A program részletei az MNB honlapján az [alábbi](#) hivatkozáson keresztül érhetőek el.

A szezonálisan igazított hiteltranzakciók NHP I. miatti korrekciója

A monetáris statisztikai publikációkban közzétett tranzakciós értékek tartalmazzák a nem pénzügyi vállalatok részére 2013. július, augusztus és szeptember hónap során az NHP I. keretében folyósított hiteleket is.

Mivel ezek a változások nem köthetők semmilyen szezonális hatáshoz, a nem pénzügyi vállalatok hiteltranzakcióinak szezonális igazítása során az alábbi módszertan szerint járunk el:

A számított forinthitel tranzakciókat csökkentjük az NHP I. keretében nem hitelkiváltásra folyósított hitelekkel, míg a devizahitel tranzakciókat megnöveljük a program keretében átváltott devizahitelek állományával. Az NHP I. hatásától megtisztított idősor igazításával kapott szezonálisan igazított értékeket visszakorrigáljuk ugyanezekkel az összegekkel. Ezáltal az igazítás során figyelmen kívül hagyjuk az NHP I. hatását, míg az egyéb szezonális hatásokkal továbbra is kiigazítjuk a tranzakciókat tartalmazó idősorokat.

2013. szeptember 11-én a Monetáris Tanács a program folytatása mellett döntött, ezzel elindult az NHP második szakasza. Az ennek keretében hónapról-hónapra folyósított hiteleket már a normál piaci üzletmenet részének tekintjük, így a szezonális igazítás során ezekkel az állományokkal – szemben az NHP I. szakaszában folyósított hitelekkel – nem korrigáljuk az idősort.

4. Hitelek értékvesztésének és értékelési különbözetének bemutatása

Az európai jegybankok által közölt adatok könnyebb összehasonlítása, jobb elemezhetősége érdekében, az Európai Központi Bank módszertanával összhangban, az MNB a hitelintézetek mérlegkéteit bemutató publikációiban módosította az eszközoldali hitelekre képzett értékvesztések és értékelési különbözetek kimutatására vonatkozó módszertanát. Az értékvesztések és értékelési különbözetek eddig az egyéb eszközök állományát csökkentő tételként szerepeltek az egyes publikációkban. A 2014. február 28-án megjelent, 2014. januári adatokat bemutató publikációtól kezdődően a hitelekre képzett értékvesztéseket és értékelési különbözeteket a forrás oldalon, pozitív előjellel, a céltartalékokkal együtt jelentetjük meg, és ezzel párhuzamosan a céltartalékokat kiemeljük az egyéb források közül.

Az eszköz oldalról a forrás oldalra átkerülő tételek összege a publikációkban megnöveli a hitelintézetek által jelentett, azok számviteli mérlegében szereplő mérlegfőösszeget.

Az értékvesztések és értékelési különbözetek forrás oldalra történő áthelyezése, illetve a céltartalékok egyéb források közül történő kiemelése az érintett időszakban 2010. januárig visszamenőlegesen megtörtént.

5. Értékvesztések és céltartalékok állományváltozása

Az MNB által közzétett, a hitelintézetek mérlegtételeire számított tranzakciós értékek jobb elemezhetősége érdekében a 2014. február 28-án megjelent, 2014. januári adatokat bemutató publikációtól kezdődően az eszköz oldali hitelekre képzett értékvesztések és értékelési különbözetek, valamint a céltartalékok állományában bekövetkező minden, eddig tranzakcióként közölt állományváltozás - vagyis minden olyan változás, amely nem köthető árfolyam- vagy egyéb volumen változáshoz - az árváltozásként kerül bemutatásra.

Az eddig tranzakcióként kezelt állományváltozások árváltozásként történő kimutatása az érintett időszakban 2010. januárig visszamenőlegesen megtörtént.

6. A pénzügyi alapok definícióváltozásának kezelése

Az Európai Központi Bank az Európai Értékpapír-piaci Felügyeleti Hatósággal együttműködve rendelet formájában újradefiniálta a pénzügyi alapok fogalmát, amely definíciót az MNB 2012. január 1-jétől alkalmazza a befektetési alapok statisztikai besorolására. Az új definíció az alábbi linken érhető el:

<http://www.mnb.hu/letoltes/penzpiaci-alapok-uj-definicioja-2012-1.doc>

2012-től a definíció változása után - statisztikai értelemben – 10 befektetési alap nem minősül pénzügyi alapnak. Ezen alapok főbb instrumentumai az alábbi táblázatban látható értéken kerültek átsorolásra a pénzügyi alapok szektorából (C6) a nem pénzügyi befektetési alapok szektorába (D3):

Szektorváltó pénzügyi befektetési alapok főbb mérlegtételei, 2011.12.31.	Mrd Ft
Eszközök összesen	178,7
Készpénz és betétek	102,9
Befektetési jegyek nettó eszközértéke	177,2

7. A végtörlesztés kezelése a monetáris statisztikákban

Az Országgyűlés 2011. szeptember 19-én elfogadta az otthonvédelemmel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXI. sz. törvényt, mely szeptember 29-én hatályba lépett. A módosítás lehetővé tette, hogy a deviza alapú kölcsönszerződéssel rendelkező fogyasztók egy, a törvény által meghatározott köre a jelenlegi piaci devizaárfolyamoknál alacsonyabb, rögzített árfolyamon teljes mértékben előtörlessze, azaz végtörlessze fennálló kölcsöntartozását.

- **A végtörlesztett hitelek tranzakciójának számítása**

A statisztikákban az ilyen módon végtörlesztett hitelek teljes törlesztett állományát tranzakcióként számoljuk el. Ahogyan az összes monetáris statisztikai publikációban, a végtörlesztett hitelek esetében is a tranzakció számításának alapja a havi MNB-átlagárfolyam – nem pedig a háztartások által a törvényben rögzített, úgynevezett végtörlesztési árfolyamon ténylegesen kifizetett összeg.

- **A tárgyhavi végtörlesztés adatok és folyósított kiváltó hitelek meghatározása**

A végtörlesztések és a kiváltó hitelek esetén az adatokat heti-, míg az összevont mérlegadatokat havi adatszolgáltatásból nyerjük. Mivel heti gyakoriságú adatok összegzésével legtöbbször nem lehet egy naptári hónap adatait előállítani, ezért az összehasonlíthatóság megteremtése érdekében a heti adatgyűjtésekből előállítandó havi állományokra becslést kell alkalmaznunk.

Egy adott havi végtörlesztés, illetve kiváltó hitel állománya = (a tárgyhó utolsó napját tartalmazó hét nyitó adata - az előző havi becsült záró érték) + (a tárgyhó utolsó napját tartalmazó hét záró adata - a tárgyhó utolsó napját tartalmazó hét nyitó adata)*(a tárgyhó utolsó napját tartalmazó hétből a tárgyhóra eső munkanapok száma)/(a tárgyhó utolsó napját tartalmazó hét munkanapjainak száma).

- **A szezonálisan igazított hiteltranzakciók végtörlesztések miatti korrekciója**

A végtörlesztés hatására a háztartások egyéb devizában fennálló hiteltartozása – csak a tranzakciókat figyelembe véve - október hónaptól kezdve folyamatosan nagymértékben csökken, míg a folyósított forint kiváltó hitelek nőnek. Azonban ezek a változások nem köthetők semmilyen szezonális hatáshoz.

Amennyiben az igazítandó adatokat nem korrigálnánk a végtörlesztett, illetve az emiatt folyósított hitelekkel, akkor az sokat torzítana a szezonálisan igazított tranzakciós értékeken.

A szezonális igazítás előtt az egyéb devizában jelentett háztartási hitelek negatív előjelű tranzakcióját megnöveljük az adott hónapra számított végtörlesztésből származó tranzakciós értékkel, és az így képzett idősort fogjuk szezonálisan igazítani. Végül a szezonálisan igazított idősorban szereplő összegeket csökkentjük a végtörlesztés tranzakciójával.

A kiváltó hitelek esetében is hasonlóképpen járunk el. A forint oszlopban szereplő számított tranzakciókat csökkentjük a folyósított kiváltó hitelek állományával, majd a korrigált idősor igazításával kapott szezonálisan igazított értékeket megnöveljük ugyanezzel az összeggel.

Összességében mindkét idősor esetében az igazítás során figyelmen kívül hagyjuk a végtörlesztés hatását, míg az egyéb szezonális hatásokkal továbbra is kiigazítjuk a tranzakciókat tartalmazó idősorokat.

8. Repó típusú ügyletek korrekciójának kezelése a monetáris statisztikákban

Az MNB a fizetésimérleg- és pénzügyi számla statisztikákban a 2011. második negyedévre vonatkozó adatok publikálásakor 2008. januárig visszamenőlegesen repó-típusú ügyletek miatti revíziót hajtott végre. Ehhez igazodóan a monetáris statisztikai terület is revíziót hajtott végre a hitelintézeti mérleg publikációjában 2011. október 28-án (a 2011. szeptemberi adatok közzétételkor) szintén 2008-ig visszamenőleg. Az ezt követően közzétett adatok 2016 végéig tartalmazzák az alább részletezett repó korrekciót.

A magyar számviteli szabályok a szállítós repó (a speciális célú szállítós repó ügyletek kivételével) és az értékpapír kölcsönzés ügyletek esetében az értékpapír követelések csökkentését, vagy növelését (azaz értékpapír eladás, vagy vétel elszámolását) írják elő. A legfontosabb monetáris statisztikai adatszolgáltatások alapja a magyar számviteli előírások szerint összeállított mérleg, ezért a publikációkban eddig a magyar számviteli előírásokkal összhangban szerepeltek a repó- és értékpapír-kölcsönzési ügyletek.

A nemzetközi statisztikai módszertan szerint azonban a repó ügyletek és az értékpapír kölcsönzési ügyletek végrehajtásakor közgazdasági értelemben az értékpapírok tulajdonosa nem változik meg, így a statisztikai publikációkban sem változhat meg az értékpapír követelések értéke. Ezzel egyidőben a kapcsolódó pénzmozgásokat hitel-, illetve betét jellegű követelésként, vagy kötelezettséggént kell megjeleníteni.

A 2011. szeptembertől decemberig tartó időszak adatait tartalmazó, a hitelintézetek összevont mérlegéről készült publikáció táblázatait a régi, repó- és értékpapír-kölcsönzési ügyletek miatti korrekció nélkül is közzétesszük.

Minden hitelintézeti mérleg jelentésre kötelezett adatszolgáltatónak a repó-típusú ügyleteire vonatkozó adatszolgáltatást is kell teljesítenie. A repó-típusú ügyletek miatti korrekció során a hitelintézetek által a mérlegben jelentett adatokat módosítjuk az általa a saját repó-típusú ügyleteiről jelentett bruttó vételár adatokkal.

Korrigált ügylet típusok:

- Repó ügylet: szállítós repó (kivéve sajátos szállítós repó), Sale and Buy Back
- Értékpapírkölcsön ügylet: készpénz-, illetve vegyes fedezet mellett, egyéb óvadékfajtával fedezett és fedezet nélkül nyújtott értékpapírkölcsön

A korrekció végrehajtása az egyes repó-típusú ügyletek esetében:

- Az adatszolgáltató adja át repó ügylet keretében az értékpapírt:
  - Értékpapír állománya nő
  - Elhelyezett betét (repó-kötelezettség) nő
- Az adatszolgáltató veszi át repó ügylet keretében az értékpapírt:
  - Értékpapír állománya csökken
  - Nyújtott hitel nő
- Az adatszolgáltató adja át értékpapír kölcsön ügylet keretében az értékpapírt:
  - Értékpapír állománya nő
  - Nyújtott hitel csökken
- Az adatszolgáltató veszi át értékpapír kölcsön ügylet keretében az értékpapírt:
  - Értékpapír állománya csökken
  - Felvett hitel csökken

- Az értékpapír állományát a kibocsátás helye, a kibocsátó szektora, az eredeti lejárat szerint az értékpapír denominációjának megfelelő devizában korrigáljuk.
- A kapcsolódó hitel/betét állományt a partner országa, szektora és az ügylet futamideje szerint mindig forintban korrigáljuk.

A tranzakció és az árfolyamváltozás-hatás számítása a korrigálás végrehajtása után történik.

- **A forrás oldali értékpapírok repó korrekciója:**

A monetáris pénzügyi intézmények (MPI-k) statisztikai mérlegét bemutató idősorokban az MPI-k által kibocsátott, a mérlegük forrás oldalán szereplő értékpapírok esetén a belföldi és külföldi tulajdonosok közti megbontás a nemzetközi számviteli gyakorlattal összhangban, az értékpapírok közgazdasági értelemben vett tulajdonosának figyelembevételével kerül meghatározásra. Ennek megfelelően, amikor a másodlagos piacon az MPI-k által kibocsátott értékpapírral olyan repó ügyletet kötnek, amelynek során az értékpapírok átmenetileg belföldi tulajdonostól külföldihez vagy külföldiektől belföldiekhez kerülnek át, akkor az adott értékpapírok a közgazdasági értelemben vett tulajdonosnál, nem pedig az értékpapírokat repóba vevő/repóba adó számláján jelennek meg.

2017-től az új adatgyűjtési rendszerre történő áttéréssel repókorrekciót az MNB már nem hajt végre, az IFRS-ekre áttért és 2017-ben még a hazai számviteli előírásokat követő hitelintézetek az M-es jelentésekben egyaránt az IFRS előírásoknak megfelelően hitelként mutatják ki a repóügyleteket.

9. 2010-től új feldolgozó rendszer bevezetése a monetáris statisztikai publikációkban

2010 szeptemberétől a Statisztika a monetáris statisztika összeállítására új feldolgozó rendszert vezetett be. Az új rendszer nagyobb adatkezelő képessége miatt lehetségessé vált az értékpapír-statisztika egyedi adatainak közvetlen felhasználása, továbbá a monetáris statisztikában alkalmazott számítási és becslési eljárások egyedi szinten való végrehajtása. A módszertani fejlesztések az új rendszer nyújtotta lehetőségek mellett a 2010 januárjától elrendelt, az új EKB rendelet előírásainak megfelelő monetáris statisztikai adatgyűjtések által rendelkezésre bocsátott többlet információkra is támaszkodnak.

A többdimenziós szerkezetű adatbázis lehetővé teszi, hogy az új rendszer az állományváltozások tényezőkre való bontását egyedi adatszolgáltatói szinten és minden egyes instrumentum esetében külön-külön állítsa elő.

10. Egyéb módszertani változások 2010-től

2010-től az IMF monetáris statisztikai kézikönyvének előírásaihoz igazodó módszertani változás, hogy a továbbiakban a hitelintézetek egymással szembeni vagyoni részesedései nem kerülnek konszolidálásra.

A monetáris pénzügyi intézmények konszolidált mérlegében (3. tábla) a „Belföldiek által kibocsátott részvények és egyéb részesedések” oszlop a hitelintézeti körön belüli befektetéseket is tartalmazni fogja. Ezzel egyidejűleg az ezzel kapcsolatos korrekció nem jelenik meg a „Monetáris pénzügyi intézmények közötti követelések és tartozások eltérése” oszlopban.

A változás mértéke megegyezik a hitelintézeti körön belüli befektetések idősorában található adatokkal, amelyet az „Az egyéb monetáris pénzügyi intézmények (S.122) összevont mérlege” (2.1. tábla) 20. oszlopa, a monetáris pénzügyi intézmények által kibocsátott részvények és egyéb részesedések oszlop tartalmazza.

További módszertani változás a jegybanki derivatív ügyletek számításának pontosítása 2008 utolsó negyedévéétől. A derivatív tranzakciók forint értékének kiszámításakor a tényleges árfolyamot vettük figyelembe a korábban alkalmazott átlagárfolyam helyett. Erre azért volt szükség, mert a pénzügyi válság során az árfolyam változékonysága jelentősen eltérítette a tényleges árfolyamot az átlagtól. Mindez az MNB (S.121) statisztikai mérlegének tranzakciós tábláiban (1.a.4 és 1.a.5) az egyéb eszközök és az egyéb források oszlopokban okozott változást.

11. További módszertani megjegyzések

A százalék- és viszonzyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatok alapján történik. A részadatok összegei – a kerekítés miatt – eltérhetnek az összesen adatoktól.

A nettó hitelfelvételek vagy -törlesztések, illetve a nettó betételhelyezések vagy -kivonások (a továbbiakban tranzakciók) eredeti definíció szerint a hitelek esetében az összesített igénybevételek és törlesztések, betéteknél pedig az összesített elhelyezések és kivonások különbségét jelentik, melyek nem tartalmazzák az árfolyamváltozásból és egyéb változásból eredő hatásokat.

Ezek a tranzakciós adatok tehát elméletileg meghatározhatók közvetlenül, a gazdasági szereplők által a tárgyhónapban végrehajtott ügyletek megfigyelése útján. Ez az eljárás azonban az adatszolgáltatóknak súlyos többletterhet jelentene, ezért a fenti módszer helyett a pénzügyi statisztikában általában az úgynevezett mérlegmódszert (közvetett módszert) alkalmazzuk. Ez azt jelenti, hogy a tranzakciók közvetlen megfigyelése helyett az állományváltozásból (záróállomány mínusz nyitóállomány) levonjuk (kiszűrjük) az átértékelődés és egyéb változás hatását, és ezzel a nettó hitelfelvétel vagy – törlesztés, valamint a nettó betételhelyezés vagy – kivonás közelítő (proxy) értékét kapjuk. Ezen szűrések közül általában az árfolyamváltozás a legjelentősebb, ezért a közleményben az „árfolyamszűrt” jelző szerepel, holott az összes többi hatást (árváltozás, egyéb volumenváltozás) is figyelmen kívül hagyjuk, ahogy az a lenti képletnél is látható.

Például: A hitelintézetek összevont mérlege szerint, amely az eredeti, szezonálisan nem igazított adatokat tartalmazza, 2009 októberében a háztartások devizahitelei esetében a következő adatokat láthatjuk a Közlemény szövege utáni táblázatban:

Eszközök	Nyitó-állomány	Átértékelődés és egyéb változás	Tranzakció	Állományváltozás	Záró-állomány
Háztartások (S.14)					
Devizahitel	5148.5	32.3	-8.2	24.1	5172.6

A nyitóállomány és záróállomány különbsége (5172,6 mínusz 5148,5) 24,1 milliárd forint, azaz a háztartások devizahitel-állománya nőtt. Ezt a növekedést két hatás okozta: a 8,2 milliárd forint nettó hiteltörlesztés és a 32,3 milliárd forint átértékelődés és egyéb változás okozta növekedés. Annak ellenére tehát, hogy a háztartások több devizahitelt törlesztettek, mint amennyit felvettek októberben, az átértékelődés és egyéb változás okozta növekedés miatt a hitelállomány mégis nőtt.

A gazdasági adatokban igen gyakran jelentkeznek éven belüli, többé-kevésbé rendszeres – szezonális – ingadozások, melyek a gazdasági tevékenységnek a természeti viszonyokból, az év adott szakaszától való függéséből, a ledolgozott munkanapok számának változásából fakadnak. Míg az eredeti adat együttesen tartalmazza a hosszú távú tendenciát, a véletlen és ezen szabályos időszakokként visszatérő ingadozás hatását, addig a szézonálisan igazított idősor már ettől a rendszeresen jelentkező hatástól meg van tisztítva, ezáltal a szomszédos időszak adatai jobban összehasonlíthatóak. A fentiek miatt, ha egy-egy idősor esetében rendelkezésre áll a szezonálisan igazított változat, akkor elsősorban azt érdemes elemezni – figyelmet fordítva az eredeti adatokra is. A szezonális igazítás kiküszöbölhetetlen sajátossága az additivitás hiánya, miszerint a komponensek szezonálisan igazított idősorainak összege nem egyenlő az összeg szezonálisan igazított idősorával.

Az MNB a közleményben és a honlapon közzétett idősorok között a legfontosabb idősorok, így a monetáris aggregátumok, a hitel- és betéttranzakciók idősorait szezonálisan igazítva is bemutatja, amennyiben az igazítás eredménye közgazdaságilag értelmezhető. A sajtóközlemény a hitelintézetek összevont mérlegének egészére nem tartalmazza a szezonálisan igazított változatot, mert a mérlegben kulcsfontosságúak a szezonális igazítás miatt megsérülő additív mérlegösszefüggések. A sajtóközlemény szezonálisan igazított idősorainak helyes értelmezéséhez fontos kiemelni, hogy minden idősort, azaz pl. a forint, deviza és az ezek összegét adó összesen sorokat is külön-külön igazítjuk fő szabály szerint, azaz az úgynevezett direkt módszert alkalmazzuk. A fentiek miatt a direkt igazítás alkalmazásának következménye (ahol a komponensek és az aggregált adatok szezonális igazítását párhuzamosan, egymástól függetlenül végezzük), hogy a részek szezonálisan igazított értékeinek összege nem egyenlő az összesen szezonálisan igazított értékével.

Ha az *indirekt* módszert alkalmazzuk, akkor csupán az összetevőket igazítjuk, és az aggregátum szezonális igazításának a szezonálisan igazított komponensek összegét tekintjük. Az indirekt igazítás előnye, hogy a szezonálisan igazított adatok „összeadhatók”, bár ekkor az „összesen” szezonálisan igazított idősor nem ad többletinformációt a „részek” szezonálisan igazított idősoraihoz képest.

Például a nem pénzügyi vállalatok nettó hitelfelvételének (nettó tranzakcióinak) eredeti adatait tartalmazó idősorában kisebb mértékű nettó hitelfelvételt követően "hirtelen" jelenik meg a 139,5 milliárd forintos nettó törlesztés 2008 decemberében. Ugyanakkor a szezonálisan igazított idősorban már 2008. októberben észlelhető 70 milliárd Ft értékű nettó hiteltörlesztés, ami novemberben és decemberben 49 ill. 91 milliárd forint¹. A szezonálisan igazított adat leegyszerűsített értelmezése: igaz, hogy októberben 13 milliárdnyi nettó hitelfelvételre került sor, de az elmúlt időszak azonos hónapjaiban 13,1 milliárd Ft helyett „általában” 13,1+70 milliárdnyi „szokott lenni” a nettó hitelfelvétel. Eszerint a szezonális hatások figyelembevételével kimondható, hogy a nettó törlesztési folyamat már korábban megkezdődött.

¹ A konkrét, számszerű adatok – a szezonális igazítási eljárás matematikai tulajdonságai miatt – az egyik hónapról a másikra kismértékben módosulhatnak.

Az indirekt módszert akkor alkalmazzuk, ha az „összesen” idősor szezonálisan igazított adatai lényegesen eltérő tendenciát mutatnak az összetevők szezonálisan igazított idősoraihoz képest, és az eltérést gazdasági folyamatok nem támasztják alá.

A reál növekedési ütemek (R_t) kiszámításához alkalmazott képlet – figyelmen kívül hagyva az átértékelődéseket és egyéb állományváltozásokat – csak a tranzakciók hatását veszi figyelembe, és kiszűri az árszint változását is (lásd például a pénzmennyiségek növekedését bemutató grafikont):

$$R_t = \frac{\frac{X_{t-12} + T_{t-11}}{P_{t-11}}}{\frac{X_{t-12}}{P_{t-12}}} * \frac{\frac{X_{t-11} + T_{t-10}}{P_{t-10}}}{\frac{X_{t-11}}{P_{t-11}}} * \dots * \frac{\frac{X_{t-1} + T_t}{P_t}}{\frac{X_{t-1}}{P_{t-1}}} - 1$$

ahol

t = az aktuális időszak sorszáma

X_t = záróállomány a t-edik időpontban

T_t = tranzakció a t-edik időszakban

P_t = a relatív árszint a t-edik időszakban (1995 átlaga=100)

A grafikonokat tartalmazó mellékletben a háztartások devizahitel-állományának növekedését bemutató ábrán látható tendencia értelmezésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a devizahitelek reál növekedési üteme 2008 szeptemberéig elsősorban azért mérséklődött, mert a növekedési ütem képletének nevezőiben szereplő állomány erősen növekedett. Ezt az úgynevezett bázishatást az okozta, hogy a nettó devizahitel-felvétel az állományhoz viszonyítva magas szinten volt – amint az leolvasható a közleménynek a nettó hitelfelvételek alakulását bemutató ábrájáról.